

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว ต.นาเสียว อ.เมือง จ.ชัยภูมิ” ขอนำเสนอสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ผลการศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าส่วนใหญ่แม่จะเป็นผู้ถ่ายทอดให้แก่บุคคลในครอบครัวที่เป็นผู้หญิง เช่น ลูกสาว หลานสาว เป็นต้น การทอผ้าถือเป็นงานปกติในวิถีชีวิตประจำวัน ดังนั้นลูกสาวจึงสังเกตเห็นแม่ทอผ้าทุกวันทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจจนเกิดความเคยชินและเกิดการซึมซับจดจำเรียนรู้กระบวนการทอผ้าไปโดยไม่รู้ตัว แม่จะบอกสอนวิธีการทอผ้าโดยจะอธิบายทุกขั้นตอนพร้อมกับทำให้ดูเป็นตัวอย่าง แล้วจึงให้ลูกสาวลงมือฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนสามารถทอผ้าได้ ลักษณะการสอนจะเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในการทอผ้าด้วยตนเอง ในระหว่างสอนการทอผ้าแม่ก็จะบอกสอนความรู้ ความเชื่อ ความสำคัญ และคุณค่าของการทอผ้า

ปัจจุบันวิธีการถ่ายทอดการทอผ้าของชุมชนบ้านนาเสียวยังคงเหมือนในอดีต แต่ผู้รับการจะมีการถ่ายทอดให้แก่คนอื่นๆ ที่สนใจ เช่น สมาชิกกลุ่มทอผ้า นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจที่จะเรียนรู้ทั่วไป การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมบ้านนาเสียวสรุป ได้ 2 วิธี ดังนี้

1) วิธีการสาธิต โดยผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอด จะสาธิตหรือลงมือทอผ้าให้ดูก่อน เพื่อให้ผู้เรียนหรือผู้รับการถ่ายทอดสังเกตจนเกิดความเข้าใจและจดจำขั้นตอนต่างๆ ของการทอผ้า ระหว่างการสาธิตก็จะอธิบายขั้นตอนและเทคนิควิธีการทอผ้าไปพร้อมๆ จากนั้นจึงให้ผู้เรียนหรือผู้รับการถ่ายทอดลงมือฝึกปฏิบัติการทอผ้าด้วยตนเองทุกขั้นตอน วิธีนี้ผู้เรียนต้องจดจำขั้นตอนและการบวนการทอผ้า แต่ระหว่างการฝึกทอผ้าผู้สอนก็คอยบอกและแนะนำ

2) วิธีปฏิบัติจริง ผู้เรียนจะต้องลงมือปฏิบัติการทอผ้าและผู้สอนจะคอยบอกและแนะนำแก้ไขเมื่อผู้เรียนเกิดปัญหาในระหว่างฝึกปฏิบัติ ซึ่งการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงถือว่าเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการถ่ายทอดความรู้การทอผ้า แต่ก่อนจะลงมือปฏิบัติจริงผู้เรียนส่วนใหญ่จะผ่านการสังเกตกระบวนการทอผ้าทุกขั้นตอนมาแล้ว

การถ่ายทอดกระบวนการทอผ้าทั้งสองวิธีดังกล่าวเป็นการถ่ายทอดโดยตรง และใช้วิธีเดียวกันในการถ่ายทอดให้ผู้เรียนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เทคนิคสำคัญของวิธีการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าที่ได้ผลดีที่สุดส่วนใหญ่จะสอนแบบตัวต่อตัวหรือสอนเป็นรายคน ซึ่งเป็นวิธีสอนแบบดั้งเดิม

5.1.2 ผลการศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหม ได้แก่ การกำหนดความรู้ การแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดเก็บความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ ผลการศึกษา สรุปได้ดังนี้

5.1.2.1 การกำหนดความรู้

สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว จะมีการพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อสำรวจและทบทวนความรู้เกี่ยวกับการทอผ้า ซึ่งเป็นการกำหนดความรู้ที่สำคัญซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพของสังคมและสิ่งแวดล้อมสำรวจ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้าเป็นวิถีชีวิตปกติของชุมชน มีทั้งความรู้เดิมที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของช่างทอผ้า ความรู้ที่ได้รับจากการอบรมจากหน่วยงานต่างๆ เช่น ทักษะต่างๆ ในการทอผ้า ลายผ้าโบราณ ความรู้ใหม่ที่มีการประยุกต์และนำมาใช้ในกระบวนการทอผ้า เช่น เทคนิคการสาวไหม เทคนิคการย้อมสีธรรมชาติ และการออกแบบลวดลาย เป็นต้น ซึ่งความรู้ที่กำหนดเกี่ยวกับการทอผ้า ได้แก่ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การสาวไหม อุปกรณ์สำหรับการทอผ้า วัตถุดิบและการย้อมสีธรรมชาติ การมัดหมี่ และการทอผ้า

5.2.2 การแสวงหาความรู้

นอกจากความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษแล้ว ยังมีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมโดยการแสวงหาความรู้ภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม ความรู้ภายในกลุ่มถือว่าเป็นแหล่งความรู้หลักที่สำคัญ เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีการประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในกระบวนการผลิตผ้าไหมทุกขั้นตอนมาอย่างยาวนาน สมาชิกจะมีการพูดคุย แนะนำ และถ่ายทอดภูมิปัญญาให้ทุกคนได้ทราบถึงเทคนิคของแต่ละคน เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และเป็นไปโดยวิธีการธรรมชาติ กล่าวคือสมาชิกจะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอตามปกติในวิถีชีวิตของชุมชน

การแสวงหาความรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้จากภายนอก จะเป็นความรู้ที่ได้รับการจากอบรม สัมมนา ซึ่งหน่วยงานต่างๆ จัดขึ้น เช่น ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ชัยภูมิ อุตสาหกรรมจังหวัดชัยภูมิ พัฒนาชุมชนจังหวัดชัยภูมิ รวมทั้งความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาดูงาน นอกจากนี้ยังได้รับความรู้จากประธานกลุ่มซึ่งไปรับการอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ แล้วนำมาถ่ายทอดแก่สมาชิกกลุ่ม

การแสวงหาความรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้เกี่ยวกับลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ แบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ 1) ความรู้จากลายโบราณดั้งเดิมของชุมชน 2) การแสวงหาความรู้โดยดูแบบจากลายผ้าจากภายนอกที่มีคนนำเข้ามาใช้ในชุมชน 3) การแสวงหาความรู้ของลวดลายผ้าที่ได้จากการสังเกตธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ทั้งพืช และสัตว์ที่พบเห็นในวิถีชีวิตประจำวัน รวมทั้งสัตว์ในทางพุทธศาสนาที่นิยมมาก เช่น ลายนาค ซึ่งจะพบมากกว่าสัตว์ชนิดอื่น ๆ 4) การแสวงหาความรู้เกี่ยวกับลายผ้าที่ได้จากการเข้ารับการอบรม สัมมนา ดูงาน 5) การแสวงหาความรู้เกี่ยวกับลายผ้าที่ได้จากการประชุมระดมความคิดเห็นระหว่างสมาชิกกลุ่มทอผ้า เพื่อคิดค้นออกแบบ รูปแบบและลายผ้า จนได้ลายผ้าไหมมัดหมี่ที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มทอผ้าและชุมชนบ้านนาเสียว ได้แก่ ลายเกลียวไหม ซึ่งเป็นลายมัดหมี่ที่ได้จากแบบลวดลายโบราณ นำมาผสมผสานกันออกแบบประยุกต์เป็นลวดลายใหม่ ตั้งชื่อใหม่เป็นต้น

5.1.2.3 การแลกเปลี่ยนความรู้

สมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านนาเสียว มีวิถีชีวิตแบบสังคมชนบทโดยทั่วไป จึงมีการไปมาหาสู่และพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มทอผ้า นอกจากนี้ยังพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มโดยการศึกษาดูงานในแหล่งความรู้ต่างๆ เช่น กลุ่มทอผ้าที่ประสบความสำเร็จ หรือการออกร้านจัดนิทรรศการ เป็นต้น ซึ่งเป็น

การการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ประธานกลุ่มทอผ้าจะนำความรู้และเทคนิคใหม่ๆเกี่ยวกับกระบวนการผลิตผ้าไหม ที่ได้รับจากการอบรม ประชุม สัมมนา มาถ่ายทอดแก่สมาชิก อยู่เป็นประจำโดยการจัดประชุมกลุ่มทอผ้าซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ รวมทั้ง การเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างทอผ้าที่ส่วนราชการจัดขึ้น

5.1.2.4 การจัดเก็บความรู้

การจัดเก็บความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตผ้าไหม จะเน้นการจัดเก็บความรู้ไว้ที่ตัวบุคคล โดยใช้วิธีการจดจำ ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าจะมีอยู่ในตัวของช่างทอผ้าทุกคน ซึ่งมีประสบการณ์ทอผ้ามา อย่างยาวนาน ความรู้เหล่านี้ไม่มีการเขียนบันทึกเป็นตำรา แต่ที่มีบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรส่วน ใหญ่จะเป็นการเขียนลายกราฟบางลาย แต่การเขียนลายกราฟก็ยังไม่เป็นระบบและไม่ครบทุกลายที่มี การทอผ้าในชุมชน

5.1.2.5 การถ่ายทอดความรู้

การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการผลิตผ้าไหมของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว จะเน้นการ ถ่ายทอดความรู้โดยตรงจากผู้ถ่ายทอดสู่ผู้รับการถ่ายทอด คือการสอนหรือถ่ายทอดเป็นรายบุคคล โดย จะมีการผสมผสานกันทั้งวิธีการสาธิตและการให้ลงมือปฏิบัติจริง ผู้เรียนหรือผู้รับการถ่ายทอดจะต้อง สังเกตและจดจำขั้นตอนต่างๆ ของการทอผ้า และลงมือฝึกปฏิบัติการทอผ้าด้วยตนเองทุกขั้นตอน การให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงถือว่าเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการถ่ายทอดความรู้การทอผ้า เทคนิคสำคัญของ วิธีการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าที่ได้ผลดีที่สุด ส่วนใหญ่จะสอนแบบตัวต่อตัวหรือสอนเป็นรายคน ซึ่ง เป็นวิธีสอนแบบดั้งเดิม

5.1.2.6 การนำความรู้ไปใช้

สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว มีการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม โดยได้นำความรู้ภูมิปัญญาไป ใช้ประโยชน์ในกระบวนการทอผ้าทุกขั้นตอน ได้แก่ การปลูกหม่อน การเลี้ยงไหม การสาวไหม การ ออกแบบลวดลาย การมัดหมี่ การย้อมสีธรรมชาติ และการทอผ้า ความรู้ที่นำไปประยุกต์ใช้ มาจาก การกำหนดความรู้และการแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้ภูมิปัญญาที่ได้รับการ ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ความรู้จากประสบการณ์ที่ช่างทอผ้าได้ลงมือปฏิบัติมาอย่างยาวนานจนเกิด ทักษะ ความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่างๆ เช่น ได้รับการอบรมโดยวิทยากรถ่ายทอดความรู้ และเทคนิคใหม่ๆ ความรู้ที่ได้รับการศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งความรู้ที่ สมาชิกกลุ่มทอผ้าได้ประยุกต์จากความรู้เดิมผสมผสานกับความรู้ใหม่ เป็นต้น

นอกจากกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียวยังมีการนำความรู้ไปใช้โดยเป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาดูงาน และการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการทอผ้าของกลุ่มทอผ้า นักเรียน นักศึกษา นักวิจัย และผู้สนใจ ทั่วไป ได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ เช่น การฝึกปฏิบัติการทอผ้า ประกอบการเรียน การสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดทำรายงานกระบวนการทอผ้า เป็นต้น

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว ต.นาเสียว อ.เมือง จ.ชัยภูมิ สามารถนำมาอภิปรายผลการศึกษาดังนี้

5.2.1 ผลการศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว

การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว ทั้งในอดีตและปัจจุบันมีรูปแบบคล้ายกัน โดยการสังเกต จดจำ เรียนรู้ และฝึกปฏิบัติ วิธีสอนโดยการบอกหรืออธิบายปากเปล่าและการสาธิตหรือทำให้ดูพร้อมการอธิบายวิธีทำ และผู้เรียนหรือผู้รับการถ่ายทอดต้องลงมือฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเท่านั้นจึงจะสามารถทอผ้าเป็น และการที่จะทอผ้าได้ประณีตสวยงามนั้น จะเกิดจากการฝึกปฏิบัติทอผ้าอย่างสม่ำเสมอจนเกิดทักษะ ในอดีตจึงเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการจดจำและปฏิบัติตามโดยการเลียนแบบสืบทอดกันมาในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยส่วนใหญ่ที่มีวัตถุประสงค์ศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้า เช่น ประภัสสร แสนไซ (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้หัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือของชุมชนบ้านดอนหลวง จังหวัดลำพูน พบว่าแต่เดิมเป็นการถ่ายทอดความรู้ตั้งแต่เด็กผ่านการเป็นลูกมือ โดยมีการสังเกตและทดลองทำด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ภายในครอบครัวทั้งทางตรงและทางอ้อม ในลักษณะการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น งานวิจัยของผุสดี วัฒนสาคร (2557: 53) เรื่องแนวทางในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำชันลงหินของชุมชนบ้านบุ เขตบางกอกน้อย ซึ่งพบว่าการถ่ายทอดในส่วนของความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) ได้แก่ การถ่ายทอดผ่านครอบครัว เครือญาติ และผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งงานวิจัยของดวงฤทัย อรรคแสง (2552 : 96-97) ศึกษากระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งสรุปได้ว่าการถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ การเห็น จดจำ และปฏิบัติตาม ส่วนผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดสอนโดยทำให้ดู

การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมบ้านนาเสียวสรุป ได้ 2 วิธี ได้แก่วิธีการสาธิต และให้วิธีปฏิบัติจริง การถ่ายทอดกระบวนการทอผ้าทั้งสองวิธีดังกล่าวเป็นการถ่ายทอดโดยตรง และใช้วิธีเดียวกันในการถ่ายทอดให้ผู้เรียนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เทคนิคสำคัญของวิธีการถ่ายทอดความรู้การทอผ้า ที่ได้ผลดีที่สุดส่วนใหญ่จะสอนแบบตัวต่อตัวหรือสอนเป็นรายคน ซึ่งเป็นวิธีสอนแบบดั้งเดิม สอดคล้องกับงานวิจัยของทรงพล ต่วนเทศ (2555: 121) เรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี ชัยนาท และอุทัยธานี ซึ่งสรุปได้ว่ากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในการทอผ้า โดยวิธีการเรียนรู้จากการเลียนแบบ การสาธิตให้ดูแล้วลงมือปฏิบัติ

5.2.2 ผลการศึกษาแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว ได้แก่ การกำหนดความรู้ การแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดเก็บความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปราย ดังนี้

การกำหนดความรู้ สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว จะมีการพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อสำรวจและทบทวนความรู้เกี่ยวกับการทอผ้า ซึ่งเป็นการกำหนดความรู้ที่สำคัญซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพของสังคมและสิ่งแวดล้อม การสำรวจความรู้ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้าเป็นวิถีชีวิตปกติของชุมชน มีทั้งความรู้เดิมที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของช่างทอผ้า ความรู้ที่ได้รับจากการอบรมจากหน่วยงานต่างๆ เช่น ทักษะต่างๆ ในการทอผ้า ลายผ้าโบราณ ความรู้ใหม่ที่มีการประยุกต์และ

นำมาใช้ในกระบวนการทอผ้า เช่น เทคนิคการสาวไหม เทคนิคการย้อมสีธรรมชาติ และการออกแบบ ลวดลาย เป็นต้น ซึ่งความรู้ที่กำหนดเกี่ยวกับการทอผ้า ได้แก่ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม อุปกรณ์ในการ เตรียมเส้นไหม อุปกรณ์สำหรับการทอผ้า วัตถุดิบและการย้อมสีธรรมชาติ สอดคล้องกับงานวิจัย ของณัฏฐ์ชญา กลีบพุดชา (2554: 50) ศึกษาเรื่องจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าเส้นหมี่น้ำฉ่า บ้านน้ำฉ่า ตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การกำหนดความรู้มาจาก ภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อนที่ทำได้บ่อยๆ เกิดองค์ความรู้ขึ้นมาสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างความรู้ และการถ่ายโอนความรู้ (create) ในมุมมองเดิม ความรู้จะต้องสร้างโดยผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในมุมมองใหม่ ความรู้เกิดขึ้นทุกจุดของการทำงาน เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในสมอง ซึ่งอาจพูดออกมาไม่ได้ การสร้าง ความรู้อาจทำได้ทั้งก่อนลงมือทำงาน ระหว่างการทำงาน และสรุปมวลประสบการณ์หลังจากการ ทำงานในการสร้างความรู้

การกำหนดความรู้ในขั้นตอนการทอผ้า เป็นทักษะของช่างทอผ้าแต่ละคน ที่ต้องอาศัย ประสบการณ์และการฝึกทอผ้าอย่างสม่ำเสมอ จนเกิดทักษะและความเชี่ยวชาญ การทอผ้าไหมมัดหมี่ ต้องใช้ความละเอียดและพิถีพิถันมาก ต้องใช้สมาธิ ความละเอียดและความประณีต เพื่อทอผ้าให้เกิด ลวดลายสวยงามตามลวดลายที่ได้ออกแบบไว้

การแสวงหาความรู้ เพื่อให้มีความรู้ที่ทันสมัยเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงตามสภาพของ สังคมและสิ่งแวดล้อม นอกจากความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษแล้ว ยังมีการแสวงหาความรู้ เพิ่มเติมโดยการแสวงหาความรู้ภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม ความรู้ภายในกลุ่มถือว่าเป็นแหล่งความรู้ หลักที่สำคัญ เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในกระบวนการผลิต ผ้าไหมทุกขั้นตอนมาอย่างยาวนาน การพูดคุยแนะเทคนิคของแต่ละคน เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่ง กันและกัน และเป็นไปโดยวิธีการธรรมชาติ กล่าวคือสมาชิกจะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอตามปกติในวิถี ชีวิตของชุมชน การแสวงหาความรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้จากภายนอก จะเป็นความรู้ที่ได้รับการ จากอบรม สัมมนา ซึ่งหน่วยงานต่างๆ จัดขึ้น เช่น ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ชัยภูมิ อุทยานวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ พัฒนาชุมชนจังหวัดชัยภูมิ รวมทั้งความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาดูงาน นอกจากนี้นี้ยังได้รับความรู้จากประธานกลุ่มซึ่งไปรับการอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ แล้วนำมาถ่ายทอด แก่สมาชิกกลุ่มทอผ้า สอดคล้องกับการศึกษาของ อรุณา มุลวัตร(2551:60,66) เรื่องการจัดการ ความรู้ชุมชนของกลุ่มแม่บ้าน : กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าพื้นเมืองระดับ 4 ดาว จังหวัดเลย ซึ่งพบว่า วิธีการแสวงหาความรู้จากวิทยากรภายนอก เป็นการนำความรู้ที่เป็นเทคนิคใหม่และวิธีที่ทันสมัย ซึ่ง ทำให้สมาชิกกลุ่มทอผ้าได้รับความรู้ที่ทันสมัย ทำให้สามารถทอผ้าให้มีคุณภาพ มีการใช้สีและ ลวดลายที่สวยงามมากขึ้น

การแลกเปลี่ยนความรู้ สมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านนาเสียว มีวิถีชีวิตแบบสังคมชนบทโดยทั่วไป จึงมีการไปมาหาสู่และพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ เกี่ยวกับการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มทอผ้า นอกจากนี้ยังพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มโดย การศึกษาดูงานในแหล่ง ความรู้ต่างๆ เช่น กลุ่มทอผ้าที่ประสบความสำเร็จ หรือการออกร้านจัด นิทรรศการ เป็นต้น ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ประธานกลุ่ม ทอผ้าจะนำความรู้และเทคนิคใหม่ๆเกี่ยวกับกระบวนการผลิตผ้าไหม ที่ได้รับการอบรม ประชุม สัมมนา มาถ่ายทอดแก่สมาชิกอยู่เป็นประจำโดยการจัดประชุมกลุ่มทอผ้าซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยน

ความรู้อย่างไม่เป็นทางการ รวมทั้งการเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างทอผ้าที่ส่วนราชการ จัดขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ วิลาวรรณ จันทรเพ็ญมงคล (2554:86) การจัดการความรู้เรื่องภูมิ ปัญญาการทอผ้าย้อมสีธรรมชาติเพื่อการอนุรักษ์ ศึกษากรณี บ้านหันสามัคคี 4 ตำบลบ้านหัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งพบว่ากลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติบ้านหันสามัคคี มีกระบวนการในการ แบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งจากภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม

การจัดเก็บความรู้

การจัดเก็บความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตผ้าไหม จะเน้นการจัดเก็บความรู้ไว้ที่ตัวบุคคล โดยใช้วิธีการจดจำ ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าจะมีอยู่ในตัวของช่างทอผ้าทุกคน ซึ่งมีประสบการณ์ทอผ้ามาอย่างยาวนาน ความรู้เหล่านี้ไม่มีการเขียนบันทึกเป็นตำรา แต่ที่มีบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนใหญ่จะเป็นการเขียนลายกราฟบางลาย แต่การเขียนลายกราฟก็ยังไม่เป็นระบบและไม่ครบทุก ลายที่มีการทอผ้าในชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ อติติยา ศิริพันธ์ (2554:81) เรื่องการ พัฒนาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมไม้ไผ่ขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวตง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดตราด ผลการศึกษาพบว่า การจัดเก็บองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่จะ เก็บไว้ในตัวบุคคลในรูปแบบของการจดจำ ประสบการณ์ในการทำงาน ความรู้อีกส่วนหนึ่งจะมีการ จัดเก็บไว้ในรูปแบบของสมุดบันทึก

การถ่ายทอดความรู้ การถ่ายทอดความรู้การผลิตผ้าไหมของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว จะ เน้นการถ่ายทอดความรู้โดยตรงจากผู้ถ่ายทอดสู่ผู้รับการถ่ายทอด คือการสอนหรือถ่ายทอดเป็น รายบุคคล โดยจะมีการผสมผสานกันทั้งวิธีการสาธิตและการให้ลงมือปฏิบัติจริง ผู้เรียนหรือผู้รับการ ถ่ายทอดจะต้องสังเกตและจดจำขั้นตอนต่างๆ ของการทอผ้า และลงมือฝึกปฏิบัติการทอผ้าด้วย ตนเองทุกขั้นตอน การให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงถือว่าเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการถ่ายทอดความรู้การผลิตผ้าไหม เทคนิคสำคัญของวิธีการถ่ายทอดความรู้การผลิตผ้าไหมที่ได้ผลดีที่สุด ส่วนใหญ่จะสอนแบบตัวต่อตัวหรือ สอนเป็นรายคน ซึ่งเป็นวิธีสอนแบบดั้งเดิม

การนำความรู้ไปใช้ สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว มีการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม โดยได้นำความรู้ภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมไปประยุกต์ใช้ในการทอผ้าสร้างรายได้เสริม นอกจากนี้กลุ่มทอผ้า ไหมบ้านนาเสียวยังมีการนำความรู้ไปใช้โดยเป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาดูงาน การเรียนรู้และการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับกระบวนการทอผ้า สำหรับนักเรียน นักศึกษา นักวิจัย และผู้สนใจทั่วไป

การจัดการการจัดการความรู้โดยอาศัยแนวคิดจาก SECI Model ของ Ikujiro Nonaka (Nonaka 1991 อ้างถึงใน บุญดี บุญญาภิจ, 2547 : 32-33) ซึ่งเริ่มจากคือกระบวนการขัดเกลาใน สังคม(Socialization) ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้รู้ (Tacit Knowledge) แล้วนำ ประสบการณ์นั้นๆ มาเรียบเรียงเพื่อกำหนดเป็นคู่มือปฏิบัติงาน (Explicit Knowledge) มีการศึกษา ตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม (Combination) แล้วนำข้อมูลมาสรุปและเผยแพร่เป็นเทคนิคปฏิบัติงาน รูปแบบใหม่ (Explicit Knowledge) จากนั้นจึงนำความรู้ที่ได้รับไปศึกษาและปฏิบัติตามจนเกิดทักษะ จนในที่สุดก็จะกลายเป็นความรู้จากประสบการณ์ของตนเอง(Tacit Knowledge) ซึ่งความรู้ที่เกิดขึ้น ใหม่นี้จะนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนอื่น ในที่สุดก็จะเกิดกระบวนการ Socialization ซึ่งจะ หมุนเวียนเช่นนี้เรื่อยไปจากรุ่นสู่รุ่น จากอดีตสู่ปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งเป็นแนวทางที่จะทำให้ภูมิ ปัญญาคงอยู่ตลอดไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว ต.นาเสียว อ.เมือง จ.ชัยภูมิ พบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว เป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยเฉพาะกระบวนการถ่ายทอดความรู้ยังคงใช้วิธีแบบเดิมเช่นที่เคยใช้มาในอดีต คือการบอกหรือสอนแบบตัวต่อตัว โดยการสาธิตและผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เนื่องจากการทอผ้าเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้ทักษะในการปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้ จึงพบว่าองค์ความรู้ส่วนใหญ่จะเก็บไว้ในตัวบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาหรือช่างทอผ้า ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ องค์ความรู้ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และยังพบว่าเด็ก เยาวชน และคนหนุ่มสาว ไม่สนใจจะฝึกเรียนรู้การทอผ้า จึงเกรงว่าในอนาคตภูมิปัญญานี้อาจสูญหาย ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การศึกษาครั้งนี้พบปัญหาสำคัญของการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากช่างทอผ้าหรือภูมิปัญญาส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและเก็บองค์ความรู้ไว้ในตัวบุคคล จึงขอเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาการสืบทอดภูมิปัญญาคือ

- 1) ระดับนโยบายของชุมชน ผู้บริหารหรือผู้ที่มีหน้าที่พัฒนาชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายก อบต. ควรมีการกำหนดนโยบายการสืบทอดภูมิปัญญาในแผนพัฒนาชุมชนหรือแผนแม่บทชุมชน
- 2) นโยบายของโรงเรียน ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรการทอผ้า เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนของชาติได้รู้จักการทอผ้าซึ่งจะเป็นการสืบสานภูมิปัญญาด้านการทอผ้าให้คงอยู่อย่างยั่งยืน จัดทำกระบวนการทอผ้าไหมเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ให้เด็กเรียนรู้ทุกระดับชั้น และเรียนรู้โดยการปฏิบัติ นั่นคือเข้ามาเรียนรู้ที่กลุ่มทอผ้า หรือเรียนรู้กับช่างทอผ้าทุกคนในชุมชน และกำหนดให้ครูและนักเรียนใส่ผ้าลายอัตลักษณ์ของชุมชนทุกวันศุกร์
- 3) สำหรับผู้บริหาร ในระดับจังหวัดควรมีการจัดตลาดนัด หรืองานแสดงสินค้าอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอเพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด
- 4) ควรมีการจัดอบรมหลักสูตรการเป็นผู้ประกอบการในชุมชนเพื่อเพิ่ม ทักษะด้านการดำเนินธุรกิจให้แก่กลุ่มกลุ่มวิสาหกิจในชุมชน

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับความนิยมในการใช้ผ้าไหมในชีวิตประจำวัน
- 2) ควรมีการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดจำหน่ายผ้าไหมแบบออนไลน์
- 3) ควรมีการอบรมให้ช่างทอผ้ามีความรู้ในการทำธุรกิจเพื่อจำหน่ายสินค้าแบบออนไลน์ โดยให้ลูกหลานที่เป็นเยาวชนและคนหนุ่มสาวในชุมชน เป็นผู้รับขอบุคลากรในการทำธุรกิจออนไลน์ เพื่อเป็นช่องทางที่จะให้เยาวชนและคนหนุ่มสาวหันมาสนใจภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของชุมชน ซึ่งสามารถสร้างรายได้ โดยไม่ต้องออกไปจำหน่ายสินค้าในสถานที่ต่างๆ
- 4) ควรมีการและการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นของฝากและของที่ระลึก และนำเสนอสินค้าในช่องทางออนไลน์

